МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

ВАН СЯОЧЕНЬ

УДК 378.011.3-057:78]:165.742 (043.3)

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ ХУДОЖНЬО-СВІТОГЛЯДНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, Міністерство освіти і науки України, м. Одеса.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Хижна Ольга Петрівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Черкасов Володимир Федорович,
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет
імені Володимира Винниченка;
завідувач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін;

кандидат педагогічних наук, доцент
Щербініна Ольга Миколаївна,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя,
доцент кафедри інструментально-виконавської підготовки.

Захист відбудеться “14” *березня* 2018 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ–30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “12” *лютого* 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Л. І. Паньків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Проблема гуманізації фахової підготовки майбутніх учителів музики в умовах суперечливого соціуму належить до найскладніших теоретичних питань педагогіки, оскільки вимагає нового педагогічного мислення, насичення гуманістичним змістом не лише освітнього процесу вищого закладу освіти, а й всього художньо-педагогічного простору, спільної роботи над духовним зростанням студентів, педагогів, батьків. Саме вищий освітній заклад покликаний формувати особистість майбутнього громадянина, здатного зіставляти суспільні ідеали та мистецькі цінності, примножувати культурні надбання нації.

Гуманістично-особистісний підхід до фахової підготовки вчителя музики третього тисячоліття сприяє становленню і вдосконаленню цілісної особистості, яка самостійно формує власний досвід, прагне активно реалізувати свої можливості, здатна до усвідомленого та обґрунтованого вибору рішень у різних життєвих і навчальних ситуаціях. Сутність освітньої діяльності в контексті гуманістичної парадигми передбачає її вдосконалення крізь призму особистісних структур свідомості, що забезпечують на рефлексивній основі активне переосмислення всіх компонентів процесу навчання, змісту власної діяльності та суб'єктивних станів, навчально-пізнавальної діяльності студентів на основі самоорганізації процесу учіння. Сформованість у майбутніх учителів музики гуманістичної художньо-світоглядної позиції фокусує систему ціннісних уявлень, які становлять основу особистісних орієнтирів суб'єкта освітнього процесу, регулюють його діяльність, визначають спосіб буття.

Важливість розв'язання проблеми удосконалення фахової підготовки педагогічних кадрів зумовлюється необхідністю цілісного оновлення освітніх систем України і Китаю та приведення їх у відповідність до загальних трансформаційних змін, що відбуваються в суспільстві. Необхідність здійснювати фахову діяльність на демократичних і гуманістичних засадах відображено в таких нормативних документах: Закон України "Про вищу освіту" (2016), Закон України "Про освіту" (2017), Закон України "Про професійний розвиток працівників" (2012), Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (2012), "Стратегія розвитку освіти в Китаї у XXI ст." (2016) та ін., що визначають пріоритети сучасного розвитку освітньої системи в Україні та КНР, які мають відповідати соціальному замовленню та потребам особистості, здатної до самореалізації в умовах сучасного соціуму.

Поняття "гуманізм", застосоване вперше у царині педагогіки німецьким вченим-педагогом Ф. Хітхаммером, проголошує вищу самодостатню і самоусвідомлену значущість людини, постулює поза – і антилюдським все, що сприяє її відчуженню і самовідчуженню. Цей термін і категоріально, і за змістом знаходиться в науковому вжитку біля 200 років.

Фундаментальність та універсальність гуманістичних ідей були близькими відомим діячам культури і освіти України та КНР різних історичних періодів

(М. Смотрицький, І. Борецький, Г. Сковорода, К. Ушинський, Т. Шевченко, Л. Українка, І. Франко, Б. Грінченко, М. Драгоманов, М. Грушевський, С. Русова, В. Сухомлинський, Лао-цзи, Конфуцій, Сима Цянь, Вень Цюньї та ін.). Значний масив досліджень гуманістичної психології містить виявлення сутності гуманістичного світогляду (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, Ш. Бюлер, Р. Мей, С. Джурард та ін.). Багатовимірному осмисленню феномена художнього світогляду присвятили свої праці Б. Ананьєв, А. Берталанфі, Ш. Блер, О. Веселовський, Л. Виготський, В. Вундт, О. Костюк, О. Кривцун, Є. Назайкінський, В. Петрушин, Г. Побережна, О. Потебня, С. Раппопорт, Б. Теплов, Г. Ципін, П. Якобсон та ін. Ідеали гуманістичної освіти містяться в спорідненості ідей народної педагогіки, теорії "природовідповідності виховання" (Ж.Руссо, Г. Сковорода та ін.), вільного виховання (Л. Толстой, К. Вентцель, А. Дейл, Дж. Дьюї, Я. Корчак, М. Монтессорі, С. Френе, С. Шацький, Р. Штайнер та ін.), гуманістичної психології (А. Маслоу, К. Роджерс, А. Маслоу, К. Хорні та ін.), "педагогіки співробітництва" (В. Давидов, Д. Ельконін, Л. Занков, Ш. Амонашвілі, І. Якиманська та ін.).

Педагогічним засадам формування художнього світогляду присвячені праці сучасних вчених: О. Артюхової, І. Беха, В.Бутенка, С. Горбенка, К. Васильковської, М. Киященко, А. Козир, М. Клепар, О. Олексюк, О. Отич, Л. Ороновської, Г. Падалки, М. Печенюк, О. Ростовського, О. Рудницької, В. Смікал, М. Стасюк, М. Ткач та ін. Серед дослідників, що зробили помітний внесок в окреслення категоріального профілю поняття "гуманістична художньо-світоглядна позиція" відмітимо Т. Адорно, Р. Арцишевського, М. Ашманіса, Є. Бистрицького, Л. Виготського, І. Ільїна, М. Поповича, С. Пролєєва, С. Раппопорта, В. Шинкарука, П. Якобсона та ін.

Формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики – невід'ємна складова нового педагогічного мислення, що змінює погляд на характер і сутність мистецької освіти, в якій студенти і викладачі виступають як суб'єкти розвитку власної творчої індивідуальності. Важливим завданням фахової підготовки вчителя за умови гуманізації мистецької освіти є розвиток особистості студента через самоосвіту, саморозвиток, творчість, що успішно здійснюється при засвоєнні навчальної інформації не в готовому для запам'ятовування вигляді, а завдяки моделюванню знань, їхньому проектуванню та конструюванню. Гуманізація освітнього процесу передбачає застосування особистісно зорієнтованої моделі спілкування; відродження орієнтації на індивідуальність студента; розвіювання думки про "однаковість", створення полікультурного освітнього середовища, яке спрямовувало б педагогічний процес на формування не лише широко освічених, але і гуманних людей.

Актуальність проблеми формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики посилюється ***суперечностями між*:**

– соціально-економічною ситуацією, що динамічно змінюється, і потребою педагогів у підвищенні рівня знань, орієнтованих на особистість як на соціокультурну цінність;

– потребою педагогічної практики в зорієнтованості освітнього процесу на нову ціннісну систему взаємовідносин та нерозробленістю механізмів її

формування у змісті фахової підготовки майбутніх учителів музики;

– диференціацією суспільства за етнічною, культурною. релігійною, соціальною та іншими ознаками і слабким урахуванням цього розмаїття у створенні полікультурного освітнього середовища ВНЗ.

Недостатня теоретична розробленість проблеми та визначені суперечності зумовили **актуальність** теми нашого дисертаційного дослідження – *"Методика формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики у процесі музичного навчання"*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження відповідає тематичному плану наукових досліджень кафедри музичного навчання і хореографії інституту мистецтв Державного закладу "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського". Тема дисертації затверджена Вченою радою ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського" (протокол № 3 від 30.10.2014 р.).

Мета дослідження полягає у розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності методики формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики в процесі музичного навчання.

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови та методика формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики.

Відповідно до мети були поставлені наступні **завдання дослідження:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових джерел щодо висвітлення проблеми формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки.
2. Уточнити сутність поняття "гуманістична художньо-світоглядна позиція майбутніх учителів музики".
3. Розкрити зміст і компонентну структуру поняття "гуманістична художньо-світоглядна позиція майбутніх учителів музики".
4. Визначити критерії, показники та рівневі характеристики сформованості гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів.
5. Виявити синергійні чинники процесу формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів.
6. Обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів у процесі музичного навчання.
7. Розробити методику формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики та експериментально перевірити її ефективність.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети й виконання завдань на різних етапах наукового пошуку було використано комплекс методів дослідження: *теоретичні:* системний аналіз наукової та науково-методичної

літератури, бібліографічний аналіз наукових праць з метою з'ясування розробленості досліджуваної проблеми; порівняння – з метою теоретичного обґрунтування структури гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів; класифікація – з метою визначення критеріїв, показників і рівнів гуманістичної світоглядної позиції студентів; моделювання – з метою проектування методики формування гуманістичної світоглядної позиції студентів; систематизація – для виявлення та теоретичного обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування гуманістичної світоглядної позиції студентів; *емпіричні*: (спостереження, анкетування, інтерв'ю, бесіда, тестування, ретроспективний аналіз власного досвіду викладацької діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі) – з метою з'ясування рівнів сформованості гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності методики сформованості гуманістичної світоглядної позиції студентів; *статистичні:* методи математичної статистики (кількісний та якісний аналіз) для фіксації результатів вимірювання та перевірки ефективності розробленої експериментальної методики.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять: теорії менталітету особистості і соціуму в структурі педагогічної аксіології (В. Андрущенко, Б. Гершунський, І. Дубов, В. Кремень та ін.), філософсько-педагогічні теорії світогляду як цілісної системи знань, переконань, дій (В. Бех, Г. Волинка, І. Зязюн, С. Клепко, В. Луговий, В. Огнев'юк та ін.); співвідношення загальнофілософського, педагогічного та художнього світогляду (І. Бех, І. Зязюн, О. Касьян, О. Лосєв, Т. Ойзерман, О. Реброва, І. Харламов, В. Шинкарук та ін.); теорії особистості як цілісної системи (Ю. Бабанський, І. Блауберг, Н. Гузій, С. Кривих, В. Сєріков, В. Сластьонін, Є. Юдін та ін.); теорії єдності суспільства, навколишнього світу і культури (М. Бахтін, М. Бердяєв, В. Біблер, Л. Брилева, Н. Буланкіна, М. Каган, Д. Ліхачов, А. Моль, Ю. Лотман, В. Сафонова та ін.); основні аксіологічні положення про загальнолюдські цінності, умови формування світоглядної позиції (І. Журавльов, І. Краснобаєв, Н. Менчинська, Е. Моносзон, С. Рубінштейн, Л. Рувинський, Г. Школьник та ін.); теорії самоорганізації життєдіяльності (В. Бех, В. Воронцова, І. Зязюн, М. Каган, В. Кремень, Ю. Кулюткін та ін.); синергетичні чинники соціокультурного простору (В. Аршинов, М. Громкова, Л. Новікова, М. Соколовський, С. Шевелєва, Ю. Шаронин та ін.); принципи цілісного системного підходу до розгляду педагогічного процесу і взаємозумовленості фахової підготовленості вчителя (С. Анісимов, В. Максимова, А. Марон, Л. Лесохін, В. Онушкін, В. Подобєд та ін.); принципи гуманістичної педагогіки (Ш. Амонашвілі, М. Нікандров, В. Маралов, О. Петровский, В. Сітаров, Є. Шиянов та ін.); підхід до розгляду особистості студента як активного суб'єкта життєдіяльності (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Г. Балл, Б. Бім-Бад, Л. Божович, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Г. Щедровицький, В. Ясвін та ін.); полікультурний аспект фахової підготовки майбутніх учителів (О. Алексеєв, О. Асмолов, Р. Бейкер, Дж. Бенкс, Дж. Гей, А. Ленд'єл-Сяркевич, Р. Осипець, О. Реброва,

О. Хижна, О. Хоружа, M. Galton, T. Lewowicki, N. Fortaine, R. H. Lehmann, A. Maley, R. Marry, D. Tapscott, Інь Хань, Лу Лу, У Іфан та ін.).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– *вперше* визначено поняття "гуманістична художньо-світоглядна позиція майбутніх учителів музики" у контексті фахової підготовки; розроблено методику формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів;

– *уточнено* структурні компоненти і особливості формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутнього вчителя у процесі музичного навчання;

– *конкретизовано* зміст, критерії та рівневі характеристики сформованості гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики;

– *визначено* організаційно-педагогічні умови ефективності процесу формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів;

– *виявлено* синергійні чинники процесу формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів;

– *подальшого розвитку набули* зміст, форми, методи щодо оптимізації умов формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування розробленої методики формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутнього вчителя музики у процесі музичного навчання в освітньому процесі педагогічних університетів; використання діагностичного інструментарію для визначення рівнів сформованості гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів. Пропоновані критерії, показники, а також рівневі характеристики сформованості гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики будуть доцільними для оцінювання музичних компетентностей студентів у різних видах їхньої музичної діяльності. Програма спецкурсу "Теорія і практика формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції особистості в сучасному полікультурному суспільстві" може бути використаною і в педагогічних вузах, і в загальноосвітніх школах; методичні положення і рекомендації дослідження дозволяють на практиці здійснити процес формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження пройшли апробацію на міжнародних, всеукраїнських та інтернет-конференціях: на *міжнародних*: "Теоретичні та методичні засади особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя" (Вінниця, 2014); XII Міжнародні педагогічно-мистецькі читання пам'яті професора О. П. Рудницької (Київ, 2015); "Актуальні проблеми психології та педагогіки" (Львів, 2015), "III Весняні наукові читання" (Харків, 2015); *всеукраїнських:* "Мистецька освіта в Україні: проблеми теорії і практики" (Київ 2014); "Виховний потенціал сучасної освіти: теоретичні засади та практичні досягнення" (Київ, 2014); "Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін" (Херсон, 2016); V Всеукраїнська науково-практична конференція "Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі XXI століття" (Мукачеве, 2016); "Теоретико-методологічні аспекти

мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи" (Умань, 2016); на засіданнях кафедри музичного мистецтва та хореографії Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес ДЗ "ПНПУ імені К. Д. Ушинського" (довідка № 1138/17 від 23.05.2017 р.); Ніжинського державного університету (довідка № 05/267 від 08.09.2017р.); факультету мистецтв імені А. Авдієвського НПУ імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/958 від 30.05.2017 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в 7 публікаціях, 5 з яких – у наукових фахових виданнях України, 1 – у міжнародному науковому виданні.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 272 сторінки, з них 198 сторінок основного тексту. Дисертація містить 21 таблицю та 3 рисунки на 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи наукового дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, відображено апробацію і впровадження результатів дослідження, публікації, структуру, обсяг дисертаційної роботи.

У **першому розділі** – *"Теоретичні засади формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики"* – на основі аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми з позицій філософії, психології, етнології, музикознавства, педагогіки узагальнено історико-культурні смисли фахової підготовки майбутніх учителів музики, визначено методологічні орієнтири дослідження.

Проаналізовано категорію "***гуманістичний художній світогляд"*** як форму світогляду, що розвивається та еволюціонує і відображає дійсність – побачену, осмислену й емоційно пережиту за допомогою мистецтва. *Гуманістичний художній світогляд* розглядається як більш складна субстанція, ніж наукова картина світу, що включає в себе як теоретичні, так і духовно-практичні складові, репрезентує художню картину світу, створену уявою, художньою фантазією, асоціативною пам'яттю творців, читачів, слухачів, глядачів. Гуманістичний художній світогляд характеризує високий рівень самодисципліни особистості, свободи, самостійності, моральної, правової та громадянської відповідальності, установку на толерантність, доброзичливість тощо.

З'ясовано, що проблематика формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів належить до актуальних напрямів сучасних наукових досліджень. Учені, які працюють у цій царині, послуговуються різними методологічними підходами. Перший розкриває поняття "позиція" як духовне утворення, певний рівень свідомості, що визначає особистісні відносини

людини до навколишнього світу і самої себе, не зачіпаючи практичної діяльності (В. Іванов, С. Косолапов, Є. Струков та ін.). Другий методологічний підхід підкреслює роль практичної дії особистості, вчинку, соціально-спрямованого спілкування з навколишнім світом (В. Бакштановський, О. Киричук, В. Рибалко, В. Роменець, В. Сагатовський та ін.). Саме таке розуміння сутності гуманістичної художньо-світоглядної позиції особистості найбільшою мірою відповідає сучасній стратегії формування художнього світогляду майбутніх учителів музики.

Гуманістична художньо-світоглядна позиція стає для студента духовним поглядом на світ та мистецтво, саме тією своєрідною призмою, крізь яку він зіставляє отримані знання про події та явища, оцінює їх, формує своє ставлення до них, свої переконання. Виявляється вона через систему знань, поглядів, уявлень, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та віддзеркаленого в ньому навколишнього світу. Гуманістична художньо-світоглядна позиція стає певним "компасом" у життєдіяльності майбутнього вчителя музики, адже збагачена усією спадщиною художньої культури, вона, спираючись на внутрішнє, свідомо-психічне життя особистості, активно і дієво втілюється на практиці як особистісного становлення студента, так і у реалізації його духовних потенцій для перетворення світу за законами краси.

Удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музики передбачає якісно новий рівень осягнення народної художньої культури як синкретичного явища, що володіє інтегральними якостями і зберігає етнічну культурну цілісність. Міждисциплінарний гуманітарний синтез мистецтва, рідної мови, фольклору, літератури, історії є необхідним у цілісному освоєнні духовного змісту культури. Полікультурне освітнє середовище ВНЗ є важливою умовою переосмислення реалій, які стрімко змінюються. Особистісний і професійний розвиток майбутнього вчителя багато в чому залежить від того, учасником якого середовища він є.

*Полікультурне освітнє середовище вищого навчального закладу (ВНЗ)***,** що передбачає взаємодію з різними суб'єктами культури, розглядається нами як елемент соціокультурної реальності, цілеспрямовано організована багатофункціональна відкрита педагогічна система, спрямована на створення діалогічного простору життєдіяльності особистості майбутнього вчителя музики, в межах якої він усвідомлює себе як цілісність.

Створення полікультурного освітнього середовища вишу є важливим чинником формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів. В його структурі розглядаємо такі типи: навчальне, позааудиторне, соціокультурне. Створення полікультурного середовища сприяє посиленню суб'єктності студентів у процесі різних видів діяльності в контексті суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем і студентом, комунікативного наповнення середовищ різних типів на засадах діалогу, встановлення між ВНЗ та іншими соціокультурними інституціями соціально-педагогічного партнерства. Результатом взаємодії майбутнього вчителя музики з таким середовищем має стати сформованість гуманістичної художньо-світоглядної позиції, що виражається у спрямованості на гуманізацію та гуманітаризацію відносин учасників освітнього процесу, які передбачають створення умов для

осмислення найбільш істотних тенденцій розвитку сучасної освітньої системи та вирішення проблем позитивної інтеграції в полікультурний світовий освітній простір.

У **другому розділі –** *"Організаційно-методичні засади формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики"* – на основі системного аналізу гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики визначено структурні та функціональні компоненти досліджуваного феномена: *гностичний, емоційно-ціннісний та конативно-діяльнісний.*

Гностичний компонент узагальнює світоглядні, історико-культурні, мистецтвознавчі уявлення студента. Визначає художній світогляд через систему знань, переконань, принципів, оцінок, ідеалів, поглядів та ставлень студента: знання в галузі мистецтвознавства, історії, культури, мистецтва, релігії, етнопедагогіки; погляди, уявлення про навколишній світ у цілому та мистецтво; знання основних естетичних понять, цінностей, інформованість щодо культури власного та інших народів; інтерес до особливостей побуту та діяльності представників інших народів; уміння визначати значущість народного мистецтва як підґрунтя національної культури та важливого чинника формування здатності до культурної ідентифікації. Відображає повагу до особистості, готовність відстоювати її права та інтереси, незалежно від її культурної, національної, релігійної приналежності; засвоєння системи моральних норм і цінностей людства; розуміння моделей, засобів і принципів соціокультурної комунікації, схем інформаційного обміну; вміння оцінювати соціокультурний досвід. Характеризує навчально-пізнавальну діяльність етнокультурного та полікультурного спрямування, що сприяє формуванню у студентів ціннісного ставлення до майбутньої професії, активної життєвої позиції, світоглядних установок та ставлення до навколишнього світу.

Мотиваційно-емоційний компонент відображає природну потребу студента в збагаченні власного досвіду емоційно-естетичного ставлення до мистецтва та навколишнього світу; інтерес до музично-естетичної діяльності; уміння враховувати емотивну природу моралі (емоції, почуття, потреби, інтереси, воля), сприяти становленню інтегративних професійно значущих властивостей і якостей особистості майбутнього вчителя музики, необхідних для розвитку художнього світогляду: етична центрація педагогічної дії, позитивна "Я–концепція", творче сприйняття мистецьких творів, оцінювання, емпатія, рефлексія, активність, ініціативність, самостійність тощо.

Конативно-діяльнісний компонент характеризує емоційно-вольову зрілість, уміння протистояти конфліктам з представниками інших культур, толерантне відношення до інокультурних відмінностей; розвинуті навички міжкультурної комунікації в контексті полікультурних відносин; сформованість вмінь розпізнавати культурну конотацію особливостей представників власної культури та інокультури; самоорганізацію в засвоєнні досвіду та культурних цінностей свого народу, у вивченні та дослідженні культурних відносин між державами; прояв інтересу до причин конфліктних відносин між народами та пошуку шляхів їх подолання; саморозвиток з опорою на високохудожні зразки

класичного, народного та сучасного мистецтва, які сприяють формуванню морально-естетичних та художніх ідеалів (музичне мистецтво визнається одним із засобів творення смисложиттєвих цінностей).

Обґрунтовано *організаційно-педагогічні умови***,** які впливають на ефективність процесу формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції у студентів:

– включення в цикл фахових дисциплін інформації про сутність та історичні форми прояву гуманізму, визнання індивідуальної винятковості кожної людини незалежно від її расової, релігійної, національної, етнічної, соціальної, культурної приналежності;

– використання діалогових форм навчання, інформаційних освітніх ресурсів (мережі Інтернет, "хмарних" і "туманних" технологій) для формування навичок міжкультурної комунікації студентів;

– цілеспрямовану організацію просторово-предметного поля полікультурного освітнього середовища вишу, змістове наповнення якого залежить від цільової спрямованості, типологічної характеристики, діяльнісного чинника, особистісних потреб та уподобань студентів (навчально-пізнавальна, художньо-естетична, соціально-громадська, етнокультурна, екологічно-оздоровча, інформаційно-комунікаційна, проектна діяльність);

– встановлення вищими педагогічними закладами освіти соціально-педагогічного партнерства з інституціями (фізичними та юридичними особами), яке розглядається як форма взаємодії, що спирається на сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених завдань, змісту, форм, методів реалізації та контролю, аналізу, корекції процесу і реалізується через укладання договорів і розроблення програми дій суб'єктів партнерства та розгортається на засадах визначальної ролі ВНЗ в реалізації гуманістично спрямованої практичної діяльності (мистецько-просвітницька волонтерська діяльність).

У третьому розділі – *"Дослідно-експериментальна робота з формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів"* – представлено методи діагностики сформованості гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів, організаційні умови та зміст констатувального експерименту, за результатами якого визначено необхідність упровадження в освітній процес цілісної поетапної методики формування досліджуваного феномена; висвітлено хід і результати формувального експерименту.

З метою виявлення рівнів сформованості гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів було визначено ***критерії*** *(когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісно-рефлексивний)* і розроблено відповідні показники.

Когнітивний критерій визначає ступінь розуміння сутності гуманізму, його трансформації в різні історичні періоди, прояв на різних рівнях суспільного життя і в полікультурному світі; знання про свободу як провідну антропологічну константу гуманістичного світогляду. Гуманістична художньо-світоглядна позиція розглядається як відкрита система, для формування якої важливим є не лише наявність знань, а й усвідомлення того, які знання ще відсутні або представлені в недостатній мірі. *Показниками* критерію є: ступінь

прояву пізнавальних інтересів, наявність теоретичних знань, сформованість навчально-пізнавального досвіду, здатність до перетворювальної соціокультурної діяльності.

Мотиваційно-ціннісний критерій характеризує систему ціннісних ідеалів, в контексті яких студент уявляє, яким має бути світ у своєму ідеальному розвитку, визначає своє ставлення до культур різних етнічних, расових, соціальних, релігійних, гендерних та інших груп у сучасному полікультурному суспільстві. Сенсоутворювальним ядром мотиваційної сфери визначено прагнення студентів до самовдосконалення і формування позитивного ціннісно-мотиваційного ставлення до майбутньої фахової діяльності. *Показники* критерію: позитивне ставлення до базових соціоморальних цінностей, міра сформованості культурної толерантності, ступінь обізнаності з мовами різних видів мистецтв, прагнення до самовдосконалення.

Діяльнісно-рефлексивний критерій включає фахові вміння, апробовані в дії та визнані особистістю як найбільш ефективні. Такі вміння сприяють формуванню та розвитку у студентів різноманітних способів діяльності, творчих здібностей, необхідних для самореалізації особистості у фаховій діяльності. Критерій характеризує соціальну активність особистості, що виявляється в емоційно-вольовій цілеспрямованості на досягнення гуманістичних ідеалів в сучасному полікультурному світі, а також ступінь і характер впливу світогляду на осмислення майбутнім учителем дійсності та власних вчинків. Цей критерій характеризує самостійність, гнучкість та варіативність мислення студентів, розвиток комунікативних навичок, здатність та готовність до аналізу полікультурних ситуацій. Його *показниками* є: уміння вибрати комунікативну стратегію, міра прояву художньо-творчої активності, здатність до оцінювання кількісних і якісних змін у самосвідомості та власній діяльності.

Згідно означених критеріїв визначено ***рівні*** сформованості гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів: *високий, середній, низький.*

Високий рівень передбачає: активний прояв інтересу студентів до проблем гуманізму; ґрунтовні знання про сутність гуманізму як філософської течії; розуміння універсальних загальнолюдських цінностей та універсальних етичних принципів життєдіяльності; уявлення про свободу як можливість вибору і відповідальність за нього (за когнітивним критерієм). Яскраво виражена потреба в гуманних відносинах, діях; відповідальне ставлення до навколишнього світу; виявлений сталий інтерес, бажання оволодіти засобами, методами, що сприяють продуктивності фахової діяльності; глибоко усвідомлена важливість розвитку інтегральної компетентності вчителя музики; сформованими є вміння планувати і реалізовувати художньо-педагогічну діяльність згідно власної системи духовних цінностей (за мотиваційно-ціннісним критерієм). Студенти в житті керуються принципом “бути гуманістом – це допомагає в житті, якщо і не допомагає мені, то допомагає іншим”; відрізняються толерантним ставленням до національних традицій, відмінних особливостей, менталітету представників інших країн; відзначаються активною життєвою позицією, креативністю, дружелюбністю; вмінням

визначати риси поведінки та менталітет представників іншої культури; аналізувати причини, що ведуть до непорозумінь на тлі міжкультурного розмаїття; погоджуються з виразом “Найцінніше у світі – це, людське життя”; цінують людські якості: доброту і любов до людей, справедливість і чесність, здатність допомогти іншому, захистити слабкого виявляють адекватність у рефлексивному аналізі власних дій яскраво проявляють артистизм, здатність до художньо-педагогічної взаємодії (за діяльнісно-рефлексивним критерієм).

Середній рівень визначено за: наявністю певного інтересу студентів до проблем гуманізму; фрагментарністю знань про сутність гуманізму як філософської течії; знаннями деяких універсальних загальнолюдських цінностей та деяких універсальних етичних принципів життєдіяльності; уявлення про свободу як можливість жити і працювати відповідно до власних корисливих цілей (когнітивний критерій). Студентів цього рівня характеризує незначна потреба в гуманних відносинах, діях; ставлення до навколишнього світу нейтральне; простежується епізодична спрямованість на дотримання етики художньо-педагогічної взаємодії (за мотиваційно-ціннісним критерієм). Студентам притаманне позитивне ставлення до представників інших культур; виявляється зацікавленість інформацією про полікультурний діалог, однак не виражена потреба у сприйнятті та трансляції гуманістичних цінностей; в діях не спостерігається прояву активної життєвої позиції, досить пасивна художньо-педагогічна самопрезентація. Студенти цінують лідерські якості – сильний характер, вміння відстояти себе, в житті керуються принципом “бути гуманістом – це не допомагає, але й не заважає”. Студентам бракує адекватності в рефлексивному аналізі та оцінці власної художньо-педагогічної діяльності, вони частково усвідомлюють значущість емпатії, діалогічних стратегій взаємодії (за діяльнісно-рефлексивним критерієм).

Низький рівень характеризується відсутністю інтересу до проблем гуманізму; уривчастими знаннями про сутність гуманізму як філософської течії; фрагментарними уявленнями щодо універсальних загальнолюдських цінностей; безсистемністю знань щодо полікультурного простору, етичних принципів життєдіяльності; уявлення про свободу як можливість робити все, що захочеться. Студенти характеризуються недостатньо розвиненим самостійним мисленням; індиферентним, формальним ставленням до інших культур; невмінням засвоювати інформацію культурознавчого характеру (за когнітивним критерієм). Студентам притаманні неспроможність до комунікативної гнучкості, нездатність приймати оптимальні рішення у плануванні та реалізації художньо-педагогічної діяльності (за мотиваційно-ціннісним критерієм). Відсутня потреба в гуманних стосунках; ставлення до навколишнього світу – індиферентне; що виражається в егоцентризмі, відсутності альтруїзму; цінують в людях уміння здобувати гроші будь-якими способами; часто бракує самостійності, ініціативності, рефлексивне “Я” не сформоване (за діяльнісно-рефлексивним критерієм).

Розроблена **методика** формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики включає в себе 3 етапи, кожен з яких має свої завдання і спрямованість педагогічної роботи.

Перший етап (*пізнавально-мотиваційний*) – зорієнтований на створення позитивної мотивації до формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів, бажання бути активним учасником діалогу культур. Його мета – накопичити власний досвід безпосередніх вражень, роздумів, узагальнень, критичних суджень про твори музичного мистецтва. Зміст етапу складають такі форми роботи (переважно колективні): групове відвідування мистецьких заходів; екскурсії. На цьому етапі студенти засвоюють навички оперувати культурологічними та мистецтвознавчими поняттями та з'ясовувати їхнє значення в освітньому процесі. Формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики має спиратися на розвинений художній світогляд особистості. У цьому контексті якість навчальних досягнень студентів з дисциплін мистецького блоку має деякі особливості. Важливо сформувати у студентів уявлення про розвиток ідей та ідеалів людства, відображених в образах, художніх мовах і стилях мистецтва різних епох. Найбільш значущим у цьому процесі стає не володіння максимальною кількістю фактичної інформації з певної дисципліни, а вміння прочитувати "художній текст" і самостійно та оригінально інтерпретувати образи, ідеї у взаємозв'язках із власним життєвим досвідом.

На пізнавально-мотиваційному етапі застосовуються методи і прийоми, спрямовані на збагачення ціннісних орієнтацій студентів, збагачення чуттєво-емоційного досвіду, визначення культурної самоідентифікації, осмислення культурної різноманітності: метод емоційного впливу, ілюстрування музичних творів, створення ситуацій успіху та новизни, відвідування концертів, конкурсів, фестивалів, ведення музичного щоденника з рецензуванням відвіданих музичних заходів.

Протягом пізнавально-мотиваційного етапу студенти засвоюють теоретичний матеріал, який передбачає активізацію їх суб'єктної позиції, стимулювання до свідомого сприймання культури свого та інших народів. Важливим аспектом становлення гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів є формування в особистості ціннісних орієнтацій, які визначають її самосвідомість та позитивне ставлення до інших культур. Йдеться про ключові цінності демократичного суспільства, що інтегруються в контекст національної культури, відповідають демократичним принципам гуманізму, несуть позитивну толерантність у ставленні до представників інших культурних спільнот.

На цьому етапі відбувається глибоко індивідуалізований внутрішній процес художнього переплавлення образів та ідей мистецького твору в духовне надбання особистості студента; активізується його духовне спілкування з іншими. Застосування методу позиційної діяльності допомагає розкрити художній образ твору з позиції "виконавця", "критика", "автора": студентами готуються рецензії, анотації, есе тощо.

Другий етап *(ціннісно-орієнтаційний)* спрямований на розвиток музично-оцінювальної діяльності студентів, передбачає інтерпретацію і відтворення ситуацій міжкультурного спілкування, творче застосування знань, умінь, навичок полікультурної діяльності.

У зв'язку з неоднаковим рівнем підготовки студентів, які закінчили різні навчальні заклади, та різноманіттям їх індивідуальних особливостей, на даному етапі використовуються методи навчання на основі диференційованого підходу, як загальнопедагогічні методи: пошукові (підбір репертуару); проблемно-творчі (рольова гра, імітаційне моделювання); методи стимулювання (діалог, підкріплення, рефлексія); педагогічного контролю і оцінки (в тому числі і самооцінки), так і методи, зміст яких зумовлено специфікою процесу навчання гри на інструменті: метод педагогічного показу і словесних пояснень (методи ілюстративно-пояснювального характеру). На думку видатних педагогів-піаністів, саме їх застосування сприяє оптимальному розумінню студентом художньо-образної концепції твору та її адекватному вираженню у виконанні: високопрофесійний показ педагога на занятті робить сильний емоційний вплив на студента; використання методу словесних пояснень відкриває широкі можливості для збагачення знань студента в розумінні стилю, епохи, музичної мови композитора, засобів музичної виразності, емоційно-художньої структури твору тощо. Дані методи уможливлюють комплексний емоційний та інтелектуальний вплив на студента. Вони слугують вирішенню основних педагогічних завдань у роботі над музичним образом, оскільки дозволяють “донести” до студента не тільки так званий “зміст” творів, а й забезпечити докладний аналіз форми, структури в цілому і в деталях, гармонії, мелодії, поліфонії, фактури тощо.

Одним з головних завдань викладача на цьому етапі є створення доброзичливої атмосфери навчання, яка формується завдяки вмінню закріплювати у студента досягнуте і налаштовувати його на позитивне ставлення до нових досягнень. Розвиток у студента навичок самоаналізу та саморегуляції виховує такі якості, як наполегливість, впевненість в собі, здатність контролю за ситуацією і самоконтролю.

На другому етапі педагогічної роботи передбачено впровадження спецкурсу “Теорія і практика формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції особистості в сучасному полікультурному суспільстві”, Лекційні заняття в рамках спецкурсу на тему “Стиль виконавця” спрямовані на виявлення психологічних особливостей особистості. Такі заняття допомагають усвідомленню поняття виконавської інтерпретації: проникнення в авторську ідею, вживання в образ, мистецтво перевтілення; забезпечують єдність суб’єктивного і об’єктивного підходу у виконавській практиці; співвідношення технічного і образного в творчому процесі.

На практичних заняттях студенти порівнюють творчі інтерпретації виконання музичного твору. Передбачено проведення дискусій на тему: “Специфіка діяльності музичного критика”, “Виконавська інтерпретація”. Самостійною роботою студентів було написання рецензії на концертне виконання музичного твору за наступними параметрами: коротка характеристика епохи, в яку був написаний твір; творчий стиль композитора; історія створення музичного твору; інтонаційно-образний аналіз твору; особисті враження і асоціації, що виникли в процесі прослуховування музики; естетична оцінка музичного твору; виразність, емоційність виконання; висновок, який впливає на ціннісні орієнтації слухачів.

Важливим на другому етапі запропонованої методики вважаємо використання проблемно-пошукових методів, серед яких виділяємо *метод імітаційного моделювання* (або рольової ідентифікації), заснований на живому зображенні, ідентифікації з конкретною людиною, станом, ситуацією. Разом з "прийняттям ролі" в імітаційному моделюванні діють і правила "уявної реальності", "пропонованих обставин". Як для більшості імітаційно-моделюючих ігор, яскраво виражена забарвленість "персонажів", соціокультурного фону ситуації, що моделюється. Метод імітаційного моделювання, крім ідентифікації, сприяє розвитку уяви, діалогового, дивергентного мислення, артистизму. На цьому етапі важливого значення набуває оцінно-інтерпретаційна та особистісно-рефлексивна діяльність.

Третій етап (*діяльнісно-творчий*) спрямований на формування варіативності мислення студентів, здатності до саморозвитку та самоаналізу своєї діяльності, уміння займати рефлексивну позицію та активізувати творчу діяльність у ситуаціях полікультурного змісту, умінь прогнозувати наслідки своїх дій та осмислювати цінності власної діяльності. Важливим є формування стратегій міжкультурного діалогу, навичок комунікабельності, варіативності мислення.

На даному етапі студенти мали засвоїти такі знання і вміння: поняття стилю в музичному мистецтві; призначення мистецтва в житті людини; емоційно-образно сприймати і характеризувати музичні твори; виявляти загальне і особливе при порівнянні музичних творів на основі отриманих знань про інтонаційну природу музики, музичні жанри, стильові напрями, образну сферу музики і музичної драматургії; виявляти особливості виконавської інтерпретації; висловлювати свої особистісні музичні враження у формі усних виступів і висловлювань; використовувати набуті знання і вміння для усвідомленого формування власної художньо-світоглядної позиції.

Мета етапу – дати можливість студенту зрозуміти окремі сторони та складові компоненти музичного образу, активізувати образне мислення, поширити художній тезаурус. Головні форми роботи (як індивідуальні, так і колективні): музичне оформлення та "розігрування" артефакту образотворчого, театрального чи кіномистецтва; створення мультимедійної презентації музичного твору (слайдофільм із фонограмою).

Особлива роль надається методу *культурологічної драматизації,* що включає в себе: автентичний культурний текст, діалог в сфері мистецтва, науки (художня творчість, тобто жива культура є діалогом одного суб'єкта з іншим, однієї культурної свідомості з іншою); культурологічний образ автентичного тексту як основний елемент розвитку і саморозвитку (культурологічний образ, за допомогою якого йде освоєння духовно-морального, соціокультурного та міжкультурного простору суб'єктом культурного розвитку); спеціально відібраний реєстр вербальних і невербальних мов художньої творчості, а також культурно-освітніх ситуацій, що сприяють становленню культурно-освітнього простору ВНЗ.

У *культурологічній драматизації* наочно проявлявся принцип єдності "афекту та інтелекту". Полікультурний освітній простір культурологічної драматизації опосередковано знаково-символічними структурами слова і

музики, що допомагає "опредметненню" дій, знань, свідомості, в кінцевому підсумку створює сприятливі умови для формування таких особистісних новоутворень як світогляд, самосвідомість і планетарна полікультурна свідомість, відкрита не лише зовнішньому оточенню, а й внутрішньому досвіду.

У контексті цього методу використовуються творчі завдання: *"Машина часу"* (міні-твір), що полягає в написанні "вільного" від хронологічних координат твору на тему: "Як живе і чим займається у наш час Р. Шуман?" (О. Скрябін, Л. Бетховен, Ф. Мендельсон, Ф. Шопен). Твір має виявити ступінь особистісного проникнення студента в духовний світ композитора, його характер. Тому бажано, щоб ім'я композитора називав не педагог, а вибирав сам студент. *"Музичні шаржі",* в яких від імені вигаданих музикантів пропонується виконати певний музичний твір. *"Лист з архіву",* що полягає в написанні листа найбільш близькому за духом композитору або видатному виконавцю.

Розроблену методику формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики в процесі музичного навчання було апробовано у перебігу *формувального експерименту* згідно пізнавально-мотиваційного, ціннісно-орієнтаційного, діяльнісно-творчого етапів. У рамках співпраці ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського", НПУ імені М. П. Драгоманова, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, з міжнародними освітніми та громадськими організаціями British Council, Корпус Миру, Regional English Language Office при Посольстві США в Україні проводилися наступні заходи: студенти 4 курсу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя взяли участь у програмі німецької неурядової організації АСА спільно з Польською Гуманітарною Акцією та неурядовими організаціями Чехії, Литви, Латвії, Естонії та Угорщини у проведенні фестивалів "Європа – наш спільний дім"; студенти 3 курсу ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського" разом зі студентами Донецького університету брали участь в інтернет-комунікаціях з волонтерами (Kinga Kowalska, Ewa Karolak, Anna Sadowska), організованих у рамках проведення міжнародної конференції "Обличчя міграції" м. Забже, Польща. Студенти факультету мистецтв імені А. Т. Авдієвського залучались до проведення skype-конференцій до Дня толерантності: Опольський університет (м. Ополе, Польща) - проект "Один світ – багатокультурність і толерантність" спільно з польськими неурядовими організаціями (Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci і Młodzieży OKNA), брали участь у круглих столах "Чи може існувати світ без конфліктів?", "Толерантність – крок до свободи" під час проведення відкритих занять "Traditions of Countries: Ukraine, China and the USA" – проведення лекцій-концертів, виготовлення плакатів та розповсюдженні буклетів. Особливістю застосування *методів* самоспостереження, самоаналізу, самозаохочення, самовиправлення, самоконтролю, самокритики, самообмеження, самопідбадьорювання, самосхвалення було

самостійне вирішення проблемних ситуацій, аналіз наявних проблем в умовах полікультурного простору, усвідомлення власних культурних цінностей. Це сприяло варіативності мислення, здатності до саморозвитку та самоаналізу своєї діяльності, уміння займати рефлексивну позицію, умінь прогнозувати наслідки своїх дій, осмислення цінності своєї діяльності та дало нам можливість проаналізувати динаміку сформованості усіх компонентів гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики (рис. 1).

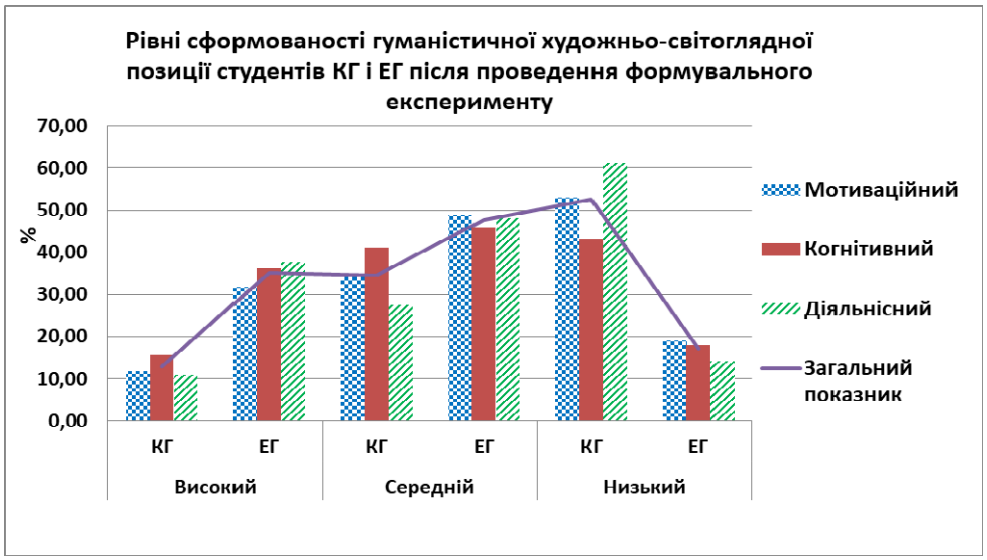

Рис. 1. Загальна динаміка змін рівнів сформованості гуманістичної світоглядної позиції студентів ЕГ

Коефіцієнт кореляції Пірсона r_{xy} підтверджує достовірність отриманих результатів, характеризує існування лінійної залежності між двома величинами і розраховується за формулою:

$$r = \frac{n\left(\sum xy\right) - \left(\sum x\right)\left(\sum y\right)}{\sqrt{\left[n\sum x^2 - \left(\sum y\right)^2\right]\left[n\sum y^2 - \left(\sum y\right)^2\right]}},$$

де x – значення рівнів контрольної групи, y – значення рівнів експериментальної групи n – загальна кількість студентів контрольної і експериментальної групи.

Загальне значення зростання високого показника сформованості гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів КГ становить **1,12** рази, а загальне значення зростання високого показника сформованості гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів ЕГ становить **3,09** рази.

Отже, одержані результати формувального експерименту переконливо свідчать про ефективність запропонованої методики формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано практичне вирішення проблеми формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики, що знайшло відображення в обґрунтуванні спеціальної методики формування означеного феномена та її а експериментальній перевірці. Проведене дослідження та вирішення всіх поставлених у дисертації завдань дали змогу зробити такі висновки:

1. Сучасний вчитель має дотримуватись принципу гуманізму у художньо-педагогічній діяльності. Адже гуманізм – принцип світогляду, заснований на переконанні, що людина є найвищою суспільною цінністю, на впевненості в здатності людини до необмеженого розвитку і самореалізації всіх її сутнісних сил, здібностей і талантів. Вчитель музики, об'єктивно залишаючись провідником освіти, несе у собі позачасовий фактор: він працює на майбутнє. Беручи участь у розвитку особистості, яка синтезує всі багатства людської культури, формуючи майбутнє, вчитель сам виступає людиною майбутнього, хоча живе сьогодні. У цьому є глибока професійна філософія педагога, багатство його душі, спрямоване на побудову в собі та в інших нових, все досконаліших форм людських стосунків. Саме це й складає унікальність педагогічної професії, основою якої є гуманістична художньо-світоглядна позиція вчителя.

2. Уявлення про гуманізацію суспільства уможливили розгляд гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутнього вчителя музики як соціокультурного феномена, що відображає духовний погляд на світ та мистецтво, і стає саме тією своєрідною призмою, крізь яку студент зіставляє отримані знання про події та явища, формує своє ставлення до них, власну оцінку та переконання. Визначено, що гуманістична художньо-світоглядна позиція стає певним "компасом" у життєдіяльності майбутнього вчителя музики, адже вона збагачена усією спадщиною художньої культури, активно і дієво втілюється на практиці як особистісного становлення студента, так і його ставлення до навколишнього світу за законами краси.

3. У результаті системного аналізу досліджуваного феномена нами були визначені структурні компоненти гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики: гностичний, емоційно-ціннісний та конативно-діяльнісний компоненти, що відображали сутнісні характеристики досліджуваного явища.

4. Критеріями, які б конкретизували й уможливили фіксацію результатів вимірювання сформованості гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики, визначено когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісно-рефлексивний. Згідно окреслених критеріїв та показників було виявлено низький, середній та високий рівні сформованості гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики з наданням якісних та кількісних характеристик.

5. На основі визначених синергійних чинників соціокультурного простору визначена нова логіка формування художньо-світоглядної позиції студентів:

суб'єктивна позиція в соціокультуоних взаємодіях, толерантність в соціальних відносинах, самоорганізація в життєдіяльності в умовах полікультурного освітнього простору.

6. Обґрунтовано такі організаційно-педагогічні умови, що позитивно впливають на формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики: включення в цикл фахових дисципліни знань про сутність та історичні форми прояву гуманізму, визнання індивідуальної винятковості кожної людини незалежно від її расової, релігійної, національної, етнічної, соціальної, культурної приналежності; використання діалогових форм навчання, інформаційних освітніх ресурсів для формування навичок міжкультурної комунікації студентів; цілеспрямовану організацію просторово-предметного поля полікультурного освітнього середовища вишу; встановлення вищими педагогічними закладами освіти соціально-педагогічного партнерства з інституціями на основі толерантності та взаєморозуміння.

7. У дослідженні розроблено та експериментально перевірено методику формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики, яка включала впровадження спецкурсу "Теорія і практика формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції особистості в сучасному полікультурному суспільстві" та передбачала наступні етапи педагогічної роботи: *пізнавально-мотиваційний, ціннісно-орієнтаційний, діяльнісно-творчий.* Ефективність означеної методики була підтверджена результатами контрольного зрізу, аналіз яких показав суттєві позитивні зрушення у рівнях сформованості досліджуваного феномена у студентів експериментальної групи в порівнянні з контрольною групою.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів. Подальших досліджень потребують питання творчого втілення гуманістичних ідеалів на практиці музично-педагогічної роботи з учнями.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ван Сяочень . Теоретические основы системы профессиональной подготовки будущих учителей музыки на Украине и в Китае / Ван Сяочень // Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського : зб. наукових праць № 79-10. – Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2013. – С. 214-220.

2. Ван Сяочень . Методологічні засади фахової підготовки майбутніх учителів музики: синергетичний аспект / Ван Сяочень // Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського : зб. наукових праць № 9-10. – Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2014. – С. 25-32.

3. Ван Сяочень . Компетентнісний підхід як чинник удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музики / Ван Сяочень // Науковий часопис : Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. – Випуск 24 : зб. наукових праць / за науковою редакцією академіка В. І. Бондаря. – М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; укл. Л. Л. Макаренко. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – Випуск CXXI (121). – (Серія

педагогічні та історичні науки). – С. 260-267.

4. Ван Сяочень . Роль гуманістичної світоглядної позиції в реалізації освітнього потенціалу майбутнього вчителя музики в мультикультурному освітньому просторі / Ван Сяочень // Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; упор. Л. Л. Макаренко. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – Випуск CXXX (130). – (Серія педагогічні науки). – С. 35-41.

5. Ван Сяочень Формування гуманістичної світоглядної позиції майбутніх учителів музики у процесі музичного навчання / Ван Сяочень // Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі XXI століття : зб. мат. V Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Мукачеве : МДУ, 2016. – С. 12-14.

6. Ван Сяочень . Педагогічні умови формування гуманістичної світоглядної позиції майбутніх учителів музики / Ван Сяочень // Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; упор. Л. Л. Макаренко. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – Випуск CXXXIII (133). (Серія педагогічні науки). – С. 45-52.

7. Ван Сяочень Творча самореалізація особистості вчителя музики у процесі фахової підготовки / Ван Сяочень // Monografia / wybrane zagadnienia szerokopojetej inzynierii procesowej / pod red. A. Gawdzika, Tom III. – Opole, 2015. – S. 127-134.

АНОТАЦІЇ

Ван Сяочень. Методика формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики у процесі музичного навчання. – Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2018.

У дисертації визначено змістовий аспект сучасного трактування гуманістичного художнього світогляду особистості, який включає: уявлення про людину як про вищу цінність, індивідуальність, що володіє правом на інтелектуальну, економічну свободу, моральну автономію, соціокультурну суверенність; потреба людини в позитивній свободі, відкритості, здатність до вільного самовияву в полікультурному соціумі; засвоєння загальнолюдських норм гуманістичної моралі, їх діапазону і конкретного змісту (доброти, взаєморозуміння, милосердя, співчуття, толерантності тощо) і культивування гуманності як значущого особистісного параметра; прагнення людини до самоорганізації, самореалізації, самовіддачі як до засобу і способу вираження власного “Я” в полікультурному просторі; гуманні відносини між людьми, що дозволяють їм зберігати людську гідність, реалізовувати власний художньо-творчий потенціал, не обмежуючи при цьому інтересів іншої людини, формування готовності і вміння жити в полікультурному середовищі, представленої системою загальнолюдських і культурних цінностей, де кожен її учасник в діалоговому спілкуванні зберігає і стверджує культурну ідентичність

і виявляє готовність здійснити “обмін” культурами, цінностями, смислами, творчістю.

Визначено загальну структуру (*гностичний, емоційно-ціннісний та конативно-діяльнісний компоненти)* і зміст гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики, описані особливості процесу та запропонована методика її формування в умовах педагогічних ВНЗ, що включає *пізнавально-мотиваційний, ціннісно-орієнтаційний та діяльнісно-творчий етапи.*

Результативність запропонованої методики виявилась у позитивній динаміці рівнів сформованості гуманістичної художньо-світоглядної позиції студентів експериментальної групи за всіма критеріями і показниками порівняно з контрольною.

Ключові слова: гуманістична художньо-світоглядна позиція, музичне навчання, полікультурна освіта, фахова підготовка.

Ван Сяочень. Методика формирования гуманистической художественно-мировоззренческой позиции будущих учителей музыки в процессе музыкального обучения. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения / Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2018.

В диссертации определен содержательный аспект современной трактовки гуманистического художественного мировоззрения личности, который включает: представление о человеке как о высшей ценности, как индивидуальности, обладающей правом на интеллектуальную, экономическую свободу, моральную автономию, социокультурную суверенность; потребность в позитивной свободе, открытости, способность к свободному самовыражению в поликультурном социуме; усвоении общечеловеческих норм гуманистической морали, их диапазона и конкретного содержания (доброты, взаимопонимания, милосердия, сострадания, терпимости) и культивирования гуманности как значимого личностного параметра; стремление человека к самоорганизации, самореализации, самоотдаче как к средству и способу выражения собственного “Я” в поликультурном пространстве; гуманные отношения между людьми, позволяющие им сохранять человеческое достоинство, реализовывать собственный художественно-творческий потенциал, не ограничивая при этом интересов другого человека, формирование готовности и умения жить в поликультурной среде, представленной системой общечеловеческих и культурных ценностей, где каждый ее участник в диалоговом общении сохраняет и утверждает культурную идентичность и готовность осуществить “обмен” культурами, ценностями, смыслами, творчеством.

Определена общая структура (гностический, эмоционально-ценностный и конативного-деятельностный компоненты) и содержание гуманистической

художественно-мировоззренческой позиции будущих учителей музыки, описаны особенности процесса и предложена методика ее формирования в условиях педагогических вузов, включая познавательно-мотивационный, ценностно-ориентационный и деятельностно-творческий этапы.

Результативность предложенной методики определилась в положительной динамике уровней сформированности гуманистической художественно-мировоззренческой позиции студентов экспериментальной группы по всем критериям и показателям по сравнению с контрольной.

Ключевые слова: гуманистическая художественно-мировоззренческая позиция, музыкальное обучение, поликультурное образование, профессиональная подготовка.

Wang Xiaochen. Methodology of forming human artistic paradigm of future music teachers in process of music education. – The Manuscript.

Thesis for the degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.02 – Theory and Methodology of Music Education / National Dragomanov Pedagogical University. – Kyiv, 2018.

Thesis determined content of contemporary definition of personal human artistic paradigm which include: application of human being as paramount value, main keeper of value system and conception of well-being – overall measure, human individualism, which keep intellectual, economical, moral autonomy, sociocultural sovereignty; necessity in positive autonomy, sociability, ability to live in multicultural society; accept human standards of morality, its specification and content (kindness, appreciation, charity, empathy, tolerance) and cultivating of humanity as significant personal characteristic; global consciousness, consideration of human rights, regardless of racial, religious, national and social membership; self-organisation, self-realisation, dedication as method of expressing self "I" in multicultural society; human relations which allows to keep human worth, to realize self-artistic and creative potential, without limitation interests of other people, forming aptitude to exist in multicultural society, which is presented in system of human and cultural values where each member in dialogue communication keeps and confirm cultural identity and express readiness to interchange culture, values, significances, creativity.

Defined base structure (gnostic, emotioned-valued, conative-actioned components) and content of human-artistic paradigm of music teachers, specification of process is defined and proposed methodology of forming human-artistic paradigm in high educational establishments, which comprises cognitive-motivational, valued-orientation and activity-creative stages.

Result of methodology realized in positive dynamic of formed levels of student's human artistic paradigm of experimental group with all criteria and factors in comparison with control group.

Key words: forming human artistic paradigm, multicultural education, multicultural competence, lingual countries studies approach, professional teacher training.

Підписано до друку 12 лютого 2018 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Наклад 100 прим.
Віддруковано з оригіналів

ВИДАВНИЦТВО
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.
01601, м. Київ–30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002